

x̄. 5148 - 114/1937 - 3g. - 1937. xii. 16. - i. t. állambud. i - rftb.
5364 - 330 | " " - 1938. vi. 17. - ii. - " - rpyh.

Flajduzobozon, Rajdu me. 1904. ii. 20. ref.

avasari ahvat: 1362/1937 - 3g.

Rep: 1938. vi. 2g.

A DEBRECENI M. KIR. TISZA ISTVAN TUDOMÁNYEGYETEM
JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KARA.

1256 - 1937 / 1938 szám.

Érk: 19... évi 1938 JUN 13 hó... n.

Előirat: _____

drb. melléklet, Utóirat: _____

Bizáltnak kiadatik:

Dr. ~~Marquand~~ ^{Häudel} Vilmos
" ^{Bogocz} Ferenc

professor matematik.

Debrecen 1938. június 13-án.

[Handwritten signature]

c. i. dékán.

A SZOVJET-UNIÓ POLITIKAI STRUKTURÁJA.

KISÉRLLET A BOLSEVISTA "EGYPÁRT" ÁLLAM
ÁLLAMJOGI MÉLTATÁSÁRA.

Irta:

Dr. Batthyány László
1938. június 27.
B-3-147

Előadás, Debrecen, 1938. június 4.

147
Batthyány László

A világháboru befejezése óta - mondjuk meg őszintén - a legtöbb kutató szemé elsiklott az orosz állam problémájának lényege felett. Nem vették észre, hogy a bolsevista állam az orosz történelemmel kontinuitásban áll. Sorel, Mussolini tanítómestere az egyedüli kivétel, aki már 1919-ben a bolsevizmus moszkovita jellegéről beszél és Lenint Nagy Péter cárra emlékeztető államférfinek mondja. Sorel után egyre több azoknak a száma, akik a bolsevizmus orosz gyökereit kutatják és fel is ismerik azokat. - Az orosz nép karrakterének általában két tipikus ismertető vonását szokták kiemelni: türelmességét és a közösségi gondolathoz való vonzódását. Az egész orosz törté-

nelem bizonyosság arra, hogy ez a két tipikus jellemvonás az államiságra is ráíttette a maga bélyegét. Az orosz állam története az idegen hatások egész láncolatát mutatja: A normann hódítókra következik a görög Bizanc hatása, majd a mongol tatárok uralma. Pétertől és Katalintól kezdve pedig a nyugateurópai kultúra befolyása. Míg az orosz államiság korai formáit a patriarchalis vonás jellemzi, addig a moszkvai részfejedelemség gyors kiemelkedése arra kezd mutatni, hogy az oroszok most már az uralkodást tatár elnököktől egy ázsiai despotizmus szellemében elsajátították. A moszkvai teokratikus abszolútizmus kialakulása végül a bizanci görög császárság hagyományai-
val találkozik. Hosszas harcok után a cárok erős központi hatalmat létesítettek, melynek természetfelettsége vallási törvény lett a z orosz paraszt szemében.

Az orosz paraszti világ: az ő faluközössége, ebbe vert gyökereit az ő szélsőséges természete; síkságai, végtelen mezőin nem ismer korlátokat és ellenséget és alapjában véve éppen ezért nincs közvetlen kapcsolata az imperialista állammal sem. Ebből kifolyólag képes volt és meg is szokta, hogy engedelmessékedjék. A faluban mindent közösen csináltak, a föld is a faluközösség közös tulajdona. Ez az orosz falu tehát egy erősen kollektív veretű paraszti önkormányzat melegágyaként jelentkezik.

Ebbe az orosz világba igyekezett I. Péter óta benyomulni hatalmi erővel a nyugateurópai szellem. Oroszország arcának Pétervár, mint Európa felé néző ablakán keresztül, nyugat felé kellett fordulni és európaivá kellett lenni. Már Péter idejében megindult a

hivó oroszok védekezése ez ellen a természetellenesség ellen, bizalmatlanul nézték azt az orosz réteget, mely nyugateurópai ember akart lenni, a hivó oroszok szemében idegennek maradt mindvégig a Romanovok háza is. Ehhez jött azután az is, hogy a cári birodalom sem a parasztkérdéssel, sem a nemzetiségekkel nem tudott mihez kezdeni, s hozzá, ami a legvégzetesebb volt, nem tudott dönteni végérvényesen egy ázsia vonalú nagy orosz politika és európai kérdésekbe való belekontárkodás között.

2. Legmélyebb és leghivőbb orosz: Dosztojevszki röviddel halála előtt ezzel a felkiáltással fejezte ki az orosz kívánságot: Ázsiába! Ázsiába!

Lenin bolsevista forradalma meghozta a Kelet felé fordulást. Azalatt, míg a nyugati hatalmak katonai ereje a központi hatalmak fegyverei által le voltak kötve, a

Szibériában kiképzett forradalmi "arisztokraciának" sikerült Oroszországot a pétervári és párisi veretű nyugateurópai gyámkodás alól felszabadítani; az egészben csak az a legsajátosabb, hogy ez a felszabadító forradalom szellemi fegyvereit a nyugateurópai zsidó Marx tanaiból vette kölcsön.

Előljáróban csupán az orosz szocializmus kollektív elemeinek a megvilágítására törekedtem, ezt szolgálta az orosz nép jellegzetes vonásainak kiemelése, valamint a régi orosz faluközösség szerepére való utalás is, nem lehet azonban célom, hogy a bolsevista doktrínával részletekbemenően foglalkozzam. Feladatom: a bolsevista "egypárt" állam saját-szerű felépítményének a vizsgálása, valamint a bolsevista állam és a bolsevista párt kapcsolatának a kimutatása.

A bolsevista állam írott alkotmánya.

Az 1917.-i pétervári márciusi forradalom nemcsak a cár lemondását eredményezte, hanem a katonai- és munkástanácsok keletkezése is erre az időre vezethető vissza. Lenin "minden hatalom a tanácsoké" jelmondata óta a szociáldemokrata párt bolsevik szárnyának éősödésével egyidejűleg a tanácsok politikai súlya is egyre jelentékenyebb a provizórikus kormányzattal szemben. Lenin novemberi sikerét alapjában véve három jelszó alapozta meg: a föld, a béke és a nemzeti önrendelkezés. A föld nacionizálása megnyerte a parasztot, a békeígéret a harcban elfáradt katonát, míg "Oroszország népei jogainak deklarálása" elő-

nyösen eltért a nagyorosz centralizmus cári metódusaitól. A következő időszakban a városi munkásságnak a földéhes kisparasztokkal történt eme szövetsége döntő jelentőségi lett az új állam kialakulására. A tanácsgondolatot nem a márciusi forradalom termelte ki, de azért a marxi gondolatárzenállal sincs semmi keréni- 2
valója, eredetelényegileg az 1905-ös orosz forradalom gyakorlati tapasztalataira vezethető vissza. A tanácsalkotmányt éppen úgy, mint a lenini állam politikai létét főként az a körülmény jellemzi, hogy a parasztokat és a katonákat bevonták a városi munkásság harcába.

A 2.nagyorosz tanács-kongresszus 1917.november 7.-én bolsevista többséggel proklamálta a hatalomnak a tanácsok útján való átvételét. Ideiglenes végrehajtószervként, Lenin elnökletével a népbiztosok tanácsát hívták

ezzel egyidejűleg életre. Ezzel az orosz forradalom polgári-demokratikus epizódja gyakorlatilag lezárult. Majd a még demokratikus alapelvek szerint megválasztott törvényhozótestületet kergették szét úgy, hogy a még ugyanaznap Moszkvában összeülő 3. orosz tanácskongresszus a dolgozó és "kizsákmányolt" nép jogainak deklarációját, hat hónappal később pedig /:1918. jul. 10.:/ az 5. kongresszus már az "orosz szocialista szövetségi szovjetköztársaság" tulajdonképpeni alkotmánytörvényét is elfogadhatta.

Az 1917. évi márciusi és novemberi forradalmak a cári birodalom központi hatalmát csaknem teljesen megsemmisítették. A breszt-litovszki béke is csak növelte a centrifugális erőket. Moszkva azonban még a polgárháború viharai közben is gondolt "az orosz föld összegyűjtésére." Az egykori birodalom egyes

részei között kezdetben nemzetközijogi szövetségi szerződések útján tartották fenn a kapcsolatot; 1922.decemberében azonban a lo.nagyorosz tanácskongresszus elhatározta a szocialista szovjetköztársaságok uniójának a megalkotását, *a nagy-*
orosi föderatio, az ukránok, Fehéroroszország és a transzkaukázusi föderatio szerződéses együttműködésének a formájában. Az unió alkotmánya 1923.jul.6.-án lépett életbe, ezzel azután a cári birodalom területét egészen a nyugati szélállamövezetig ismét helyreállították. 1925-ben még 2, 1929-ben pedig 1 köztársaságot még kiharítottak a nagyoroszterületből és mint jogilag önálló uniós köztársaságokat hozzacsatolták a korábban említett négy köztársasághoz.

Most már kiterjeszkehdhetünk a köztársasági alkotmányok megvizsgálására; valójában elég az 1918.jul.10.-i nagyorosz köztár-

sasági alkotmányt analizálni, alapelveiben u.i. ezt a többi unióba tartozó köztársaság recipálta. A nagyorosz köztársaság alkotmányának szövegét 1925-ben újra szövegezték és főként a tulnyomólag proklamatorikus részek-től megtisztították, végre utóljára 1930-ban a közigazgatási szervezet új rendezésével kapcsolatban egyes részeiben megváltoztatták.

A nagyorosz köztársaság alkotmányában két principiumot lehet megkülönböztetni, legyen szabad ezt a két főelvet a hivatalos terminológiához hűen: szovjetdemokráciának és föderalizmusnak megneveznem. A szovjetnek a mai államban elfoglalt általános jelentőségéről és gyakorlati funkcionálásáról később bővebben fogok szólni, itt csupán az alkotmány szövegének felépítésében mutatkozó feltűnő jelentőségére kellett rámutatnom.

A nagyorosz szocialista szövetséges szovjetköztársaság alkotmányának 3-ik artikulusa szerint a legfőbb hatalomnak hordozója a nagyorosz szovjetkongresszus, ülésezei közötti időben pedig a központi végrehajtóbizottság. A nagyorosz szovjetkongresszus a városi szovjetek képviselőiből és az autonom köztársaságok, az autonom területek szovjetkongresszusainak képviselőiből áll. Minden két évben egyszer kell összeülnie. A nagyorosz szovjetkongresszus feladata megválasztani a központi végrehajtó bizottságot, mely a nagyorosz szoc.föderatív szovjetköztársaság legfőbb törvényhozó, rendelkező és ellenőrző szerve. Lenin munkások parlamentjének nevezte a központi végrehajtóbizottságot. A központi végrehajtóbizottság ülései közötti időre elnökséget választ, továbbá a nagyorosz szoc.föd. szovjet-

köztársaság /:rövidítve nagyorosz szovjetköz-
társaság kifejezést fogom a jövőben használ-
ni:/ igazgatása céljából megalakítja a népbiz-
tosok tanácsát, valamint az egyes közigazgatá-
si ágazatok vezetésére az egyes népbiztosságo-
kat. /:27. 30.artikulus:/ Az autonóm köztársa-
ságoknak és autonóm területeknek is van szov-
jetkongresszusuk és központi végrehajtóbizott-
ságuk, sőt az autonóm köztársaságoknak népbiz-
tosságaik is vannak. /:44-48.articulus:/ Nor-
mális területek altagozódásának megfelelőleg
a kerületekben kerületi szovjetkongresszusok
alakulnak, melyek évenként egyszer ülnek össze
és bennük területükre nézve a legfőbb terri-
torialis hatalom van megtestesülve. Tartományi
szovjetkongresszus a városi szovjet és a kerü-
leti szovjetkongresszusok képviselőiből alakul
meg, a kerületi szovjetkongresszusok pedig a

városi és falusi szovjet képviselőiből. /:51. articulus:/ A városi és falusi szovjet megbizottait a választásra jogosult népesség közvetlenül nyíltan választja, a választás rendszerint nem terület szerint, hanem üzemi egységek szerint megy végbe. /:59.articulus:/ A falusi és városi szovjettől kiindulva a kerületi szovjet kongresszuson keresztül a tartományi szovjetkongresszusig végrehajtóbizottságaikkal épülnek ki az alsó és középső közigazgatási hatóságok. Őket illeti meg minden kulturális és gazdasági természetű helyi kérdés eldöntése, feleltes szervek rendeleteinek a végrehajtása, valamint az alárendelt hatóságok minden rendelkezésének az ellenőrzése. /:64-65.articulus:/ A "szovjetdemokráciának" felépülési principiuma ezek szerint tehát területi képviseleti testületek lépcsőzetes rendszerében rejlik, melynek csak

a legalsó foka alakul ki közvetlen választás útján és amelynek különössége ott van, hogy bizottságai nemcsak az állami igazgatás bürokratikus szervei, hanem egyben helyi önkormányzati szervek is, míg a törvényhozás súlypontja a központi képviseleti testület bizottságain nyugszik.

A föderalizmus principiuma mindenek előtt az alkotmánynak "Oroszország népei jogainak ünnepélyes kinyilvánításával" való vonatkozásában, valamint az alkotmány 2. cikkének proklamációjában fejeződik ki. Az utóbb említett cikk szerint "a nagyorosz szovjetköztársaság nemzeti szovjetköztársaságok szövetségének az alapján felépült állam." Bár az alkotmány 13. cikkének elvileg egészen az elszakadásig elismeri a nemzetiségek önrendelkezési jogát, a nagyorosz szovjetköztársaság a területét benépesítő egyes nemzetiségek munkás

tömegeinek ismételten kifejezésre hozott azon akaratából indul ki, mely szerint állami létük a nagyorosz szovjetköztársaság keretében alakíttassék ki. Ilyenmódon azután a nemzeti önrendelkezési jog gyakorlatilag nem a nemzetiségek szabad belátására van bízva, hanem a nagyorosz szovjetköztársaság központi szerveitől függ. Az alkotmány elvileg elítéli a nemzeti kisebbségek elnyomását, egyes nemzetek előjogokban való részesítését; biztosítja, hogy minden állampolgár szabadon élhet anyanyelvével a kongresszusokon, a bíróságok előtt, iskolában és a közéletben. A 47. és 48. artikulus korlátozott törvényhozási autonómiával is felruhazza az autonóm köztársaságokat és egyes népbiztoságok egész sorának az alakítását is lehetővé teszi számukra. Az eredeti alkotmány szöveg 13. artikulusának ujrafogalmazása, valamint a köz-

ponti hatóságok illetékességének rendezése azonban semmi kétséget nem hagynak fenn az iránt, hogy a nagyorosz írott alkotmány megalkotása után igazi föderalizmus megvalósításáról nem lehet beszélni. A valóság az, hogy az autonóm köztársaságok is a nagyorosz központi szervek alá vannak vetve, az autonóm területek állami karakteréről ennél fogva aligha lehet beszélni. Pusztán csak széles körű kulturális önkormányzattal bíró nemzetiségi területi testületeknek nevezhetnők őket. A szovjet-autonomia gazdasági és politikai központi egység alapján és egyidejűleg kulturális, nemzeti-ségi decentralizáción nyugszik. A nagyorosz szovjetköztársaságot tehát már az alkotmánya szerint is jogosan lehet decentralizált egységes államnak felfogni; eszerint a föderalizmus nem ismertető vonása.

A szovjetunió 1923. évi július 6.-i alkotmánya az unió köztársaságainak szovjet felépítményét, már mint magától értetődőt feltételezi és az unió szerveit ennek megfelelően úgy alakítja ki, mint az unióba tartozó köztársaságok szovjetkongresszusainak képvisleti testületeit. A narvorsz szovjetkongresszusnak az unióban az unió szovjetkongresszusa az egyenértékese. Az unió szovjetkongresszusa a falusi és városi szovjet delegációjából tevődik össze, a delegátusokat azonban itt nem közvetlenül választják, hanem az unióba tartozó köztársaságok szovjetkongresszusai szemelik ki azokat. /:10. artikulusz:/ Az unió szovjetkongresszusának két évenként egyszer kell összeülnie, a közbeeső időre jogosítványait átruházza az unió központi végrehajtóbizottságára. Az utóbbi a 12. artikulusz értelmében rendkívüli

viszonyok fennforgása esetén az unió szovjetkongresszusának az összehívását elhalaszthatja. Az unió központi végrehajtóbizottsága két kamarából áll, az unió tanácsából és a nemzetiségek tanácsából. Az unió tanácsát az unióba tartozó köztársaságok népességi számarányának megfelelően az unió szovjetkongresszusa választja, míg a nemzetiségi tanács nemcsak az unióban képviselt, ^{hanem az unióban képviselettel nem bíró} autonom köztársaságok és autonom területek kormányzati képviselőiből tevődik össze, és működése az unió szovjetkongresszusának megerősítésére szorul. - Mivel azonban az unió központi végrehajtóbizottsága is meglehetősen nagy és aránylag ritkán üléselő testület, éppen ezért az unió legfőbb törvényhozó, végrehajtó és rendelkező hatalmát a 27 tagú állandó elnökség és az unió központi végrehajtóbizottságának végrehajtó és intézkedő szerve: az unió népbiztosainak a tanácsa gyakorolja. /:29. és

37. artikulus: / Mindkét szerv az unió végrehajtóbizottságának felelős. A két szerv minden dekrétuma, minden rendelete és intézkedése a szovjetunió egész területére, tehát minden további nélkül az unióba tartozó valamennyi köztársaságra és autonom területre is, jogilag kötelező. /:19. és 38. artikulus: / Az elnökség jogosítva van az unió népbiztosinak összes rendeletét, de éppen úgy az egyes köztársaságoknak, valamint az unióba tartozó köztársaságok szovjetkongresszusainak és végrehajtóbizottságainak összes intézkedéseit htaályon kívül helyezni, vagy megváltoztatni, míg ezzel szemben az egyes köztársaságok az unió népbiztosainak rendeletéi ellen csak a központi végrehajtóbizottság elnökségénél élhetnek panasszal, ami azonban az illető rendelkezésnek a végrehajtására nincs felfüggesztő hatással. /:42.

artikulus:/ A legfőbb uniószervek illetékesége olyan terjedelmes, hogy az egyes köztársaságok illetékességére jóformán alig jut szabad terület. Az új alkotmány kerülő uton a központi hatóságoknak még arra is lehetőséget ad, hogy illetékességüket egyoldalulag kibővítsék. Ebben a kapcsolatban az egyes köztársaságok sokat emlegetett joga: az unióból való szabad kilépés gyakorlati érvényesülhetése is igen érdekes felvilágosítást nyújt a központi hatóságok tulsúlyának a megítélésére. A kilépési jog érvényesítése szempontjából u.i. az illető szovjetköztársaság szovjetkongresszusának, vagy központi végrehajtóbizottságának megfelelő határozatot kell hozni. Igen ám, de az ilyen határozatok eltörlése, vagy megváltoztatása kifejezetten az unió központi hatóságainak van fenntartva, így jelenleg a központi

szervek abban a helyzetben vannak, hogy az illető szovjetköztársaság kilépési határozatát megsemmisíthetik. S bolsevik körök is tényleg lehetetlennek tartják a kilépési jog realizálását és az unió felbomlását, a proletár szolidaritásra szoktak e tekintetben hivatkozni.

Az unió hatalmának döntő tulsulya nagyon jelentős azután az uniónak az egységes hadsereg szervezését és vezetését, valamint az unió egységes pénzügyi tervének és a budgetjének megerősítését érintő illetékessége szempontjából. Az unióhoz tartozik továbbá a politikai rendőrség és egységes állami ügyészség, melyek a központosító tendenciát talán még jobban elárulják, mint a legfőbb állami törvényszék existenciája. Végül ebben a kapcsolatban ide tartozik: az unió valamennyi állampolgárára egységes állampolgárság statuálása.

/:7.artikulus:/Az egyes köztársaságok szuverénitása tehát, melyről az új alkotmány 3. cikkének 1. bekezdésében, nem egyéb fikciónál. A szuverénitás fogalmának a szovjetunió föderalizmus felépítése alkalmával bolsevista oldalon tényleg nem is sokat törődtek. A szuverénitás tehát pusztán csak nemzetiségi autonómia. A tulajdonképpeni kormányzati tevékenység kizárólag az unió központi szerveit illeti meg, az egyes köztársaságok saját tevékenységükre, a közigazgatás keretén belül kaptak bizonyos "szűkre kiszabott "játsszóteret." Az unió kvalifikálására nem szabad ezért döntőnek tekinteni azt a tényt, hogy az alkotmány szövege szerint többnyire szövetségi államról beszél. Végleges ítéletet e vonatkozásban csak akkor mondhatunk, ha a szovjetunió karrakterének a kutatása során foglalkozunk azokkal az elemekkel

is. melyek az írott alkotmányon kívül fekszenek.

A szovjet-felépítmény.

Immár értékkel bír az, hogy a politikai helyet meghatározzuk, melyet a szovjetalkotmány a mai bolsevista állam egész strukturájában betölt. Itt mindenekelőtt jó kiemelnünk azt a tényt, hogy az alkotmány jelentősége a forradalom óta egyre csökken.

Mikor Lenin hazatérése után a bolsevikiek "minden hatalom a szovjeteké" jelszóval harcot hirdettek a provizórikus kormányal szemben, törekvésük szándékosan arra irányult, hogy minden áron megakadályozzák a gyökerét tulajdonképpen a szovjetekben bíró forradalom "elvizenyösítését^{nek}." Menszeviki tár-

saikkal ellentétben a szovjetelekben nemcsak politikai platformot láttak a proletár osztály-
érdekek, ^{namára} hanem az egyetemes bolsevista forradalom szuverén hatalmi hordozójának tekintették azokat. Ezért egyidejűleg a bolsevista frakcióval meg kellett hódítani a szovjeteket és a forradalmi hatalmat ezekbe a szovjetelekbe kellett beraktározni. Kezdetben a munkások, katonák és parasztok ^{szovjetei} helyi jogosítványokkal felruházott testületi képviseltek voltak csupán, a hónapok múlásával ez a kép azonban döntően megváltozott. A bolsevista befolyás lassu terjedése és főként a hatalomnak november 7.-én történt végleges átvétele azután a szovjeteket ténylegesen is az új állam korlátlan hatalmi szerveivé tette. Katonai szükségesség; a polgárháboru központi vezetésének kívánalma az eredetileg önálló helyi szovjetelek felett a köz-

pont tulsúlyát hozta meglepő gyorsasággal. Így alakult ki egy erősen parancsuralmi állam, amelyben a szovjetek politikai döntő hatalma az egységes párt javára fokozatosan veszendőbe ment. A bolsevikiek kis fegyelmezett káderei számára a hatalomátvétel napjaiban a szovjetek jelentették az egyedül lehetséges és hatásos eszközt a munkástömegek meghódítása szempontjából; a politikai helyzet fokozatos megszilárdulásával azonban sokkal megbízhatóbban és kényelmesebben volt képes magát pártszervezettel kormányozni, egyúttal a szovjetekben nem kellett maga mellett szuverén hatalmi szerveket is megtűrni. Ez a felismerés számos szemlélőt azután arra vezetett, hogy a mai szovjetekben a bolsevista párt diktatórikus uralmát dekoratív szimbólumát, vagy pusztán homlokzatát lássa. Ez a felfogás nem számol a bolsevista állam

belső dinamikájával. A szovjetrendszer működése a falusi és városi szovjetválasztásoknál válik világossá. A parlamenti demokracia titkos és közvetlen választási eljárásával ellentétben a szovjetválasztások nyíltak és semmi-kép sem eredményezik a legfőbb kormányzati helyek új betöltését. Nem döntenek tehát az állami "parancsnoki" helyek elosztása felett, sem a vezető férfiak sorsa felett, a népnek csak az "igen" szavazásra adnak lehetőséget, hogy ilyen módon fejeztessék ki az állami tör-ténésben az ő részvétele is.

A szovjetorgánumok natalomkon-centráló jellegéről is meg kell emlékezni. A bolsevista teorétikusok kritikája kezdetől fogva az európai demokraciákban uralkodó jog-állami hatalmi megosztás tanának egyetemesen kötelező volta ellen irányult. A szovjetállam

felépítésére tisztán a célszerű munkamegosztás nézőpontjai lehettek irányadók. A szovjetunióban a hatóságok nagy része tényleg törvényhozó hatalmat is gyakorol, amiből szükségképpen következik, hogy a jogállam értelmében vett törvény fogalma számára a szovjetunióban nincs hely. A szovjetunió állami életének a fejlődése egészben véve mégis a szovjet szervek ama törekvésére mutat, hogy a saját és felsőbb kormányzati szervek által kiadott törvényes normákhoz szorosabb alkalmazkodás, megkötöttség létesítessék.

Az állam és a párt egysége.

"Egy párt kormányoz bennünket, melyről alkotmányunk hallgat, mely azonban en-

nek az alkotmánynak mégis tényleges és jogi lényegét képezi." Egy orosz jogász így formúlázza meg már 1922-ben a pártnak a bolsevista államban birt jelentőségének uralkodó szemléletét. Ha az olaszországi és németországi hasonló kapcsolatot összehasonlítjuk, tényleg figyelemre méltó megállapítást tehetünk. Oroszországban úgy az alkotmány, mint általában minden közvetlen kormányzati megnyilatkozás a bolsevista párt létezését illetőleg mély hallgatásba burkolódik. A fascista állam 1928 és 1929-ben törvényhozási úton megvalósította az uralkodó pártnak az állami apparátusba való jogi beépítését, a német nemzeti szocialista állam is kijelölte 1933-ban államhordozó pártjának jogi helyét. Bár a két említett országban a párt jogi helyzete különbözőképpen alakult, még sem lehet félreismerni aényt, hogy

mind a két esetben a pártnak az állami apparátussal való szoros perszonaluniója törvényes uton is kifejezésre hozatott. Hasonló perszonalunió, hasonló módon uralkodik már kezdettől fogva a bolsevista államban a párt és az állam között. Még sincs semmiféle norma, jogszabály, mely a perszonaluniót, vagy a két organizmusnak egymásba kapcsolódását általánosságban törvényesen szabályozná. Vizsgálódásunkat ennél fogva a párt többé, vagy kevésbé igazgatás-technikai szervezeti szabályaira és az egyes állami szervek szabályaira kell irányítanunk, ezek összetételéből, tartalmából és feladatköréből kaphatunk azután csak - nézetem szerint - a tényleges viszonyoknak megfelelő képet.

Ahogy az olasz és a német mozgalmak, éppen úgy a bolsevista párt sem hasonlítható össze semmiféle irányban a többségi párt-

államok jelenségeivel. A bolsevista párt még a világháboru előtti időben alakult meg, mint az értelmiségi elemek radikális csoportja, mint a lelkesedéstől fűtött világmegjavítók vitakozók köre, hogy azután a szibériai száműzetésben, a törvénytelen cselekményekkel és emigrációban lassanként egy kicsi, de a hivatásos forradalmárok szorosán összetartó harci szövetségévé alakuljon ki, mely azt tűzte ki maga elé feladatként, hogy a munkásságot osztályból politikai uralmi képződménybe fogja átvezetni. Ez a harci szövetség más pártoktól főként abban különbözött, hogy tagjaitól lelkesedés helyett áldozatokat követelt és mint öntudatos kisebbség, a munkásosztályt nem bérharcra akarta rávenni, hanem a hataloméért, azaz Oroszországért folytatott harcban győzelemre akarta azt vezetni.

Miután a forradalmi és polgár-

háborús évek katonailag is megerősítették, egyszerre hozzálát a meghódított állások, egész Oroszország új kiépítéséhez. Hiszen a teoria szép volna, rá akarja nevelni Oroszország népeit a politikára, a technikára, az orosz szocializmusra. Ugy látja, hogy ez a feladat új embereket és új formákat ^{hiván} Rettenetes Iván cárnapjaira ébred újra Oroszország. Akaratát keresztülviszi a párt, a hivatásos forradalmárok-harci szövetségéből a vezető elit privilégizált rendjévé lesz, mely gondosan elszigeteli magát a népességtől, drótkadályt von maga és a nép közé, felfrissítését és kiegészítését a legnagyobbfoku óvatossági rendszabályok foganatosításával hajtja végre. Most már nem Lenin forradalmi lendülete a döntő, hanem a kitartó türelem és fegyelmezett beleilleszkedés a vezetők tervébe. - A bolsevista párt 1934-ben tartott 17. kongresszusa újra szövegezte

a párt alkotmányát. Az új pártalkotmány a bolsevista pártot " tudatos vasfegyelemmel összetartott egységes harci szervezetnek" nevezi . A párt vezeti a proletár diktatura valamennyi szervét. Szervezeti felépülési principiuma a demokratikus centralizmus, melynek legsajátosabb vonása abban jelölhető meg, hogy a párt legfőbb fórumainak a döntése az alsóbb szervekre és valamennyi párttagra minden feltétel nélkül kötelező erővel bír. A párt tagozódása az állam területi közigazgatási sémáját követi úgy, hogy az egyes köztársaságokban, valamint a városokban, kerületekben, falukban, üzemekben hadseregekben és hivatalokban a párttagok összefogása saját pártszervezettel történik meg . Egy meghatározott terület pártszervezete, területén lévő valamennyi állami gazdasági és hivatalosrendi organum vezetéséért felelős.

A párt direktívák végrehajtást

részben teljesítő szovjetszervek és gazdasági szervek, valamint az alsóbb foku párttagozatok ellenőrzése céljából nemcsak a központban alakul ki a különböző rezortszerű osztályok egész sora, hanem ilyen^{ok} a köztársaságok és tartományok pártvezetőségei keretében is létesülnek. Az említett osztályok a pártrendelkezések végrehajtását az állami és gazdasági igazgatás megfelelő hatóságain keresztül ellenőrzik.

Azután a pártsejteknek is kötelességükké tétetett, hogy a kongresszusokon és párton kívülálló szervek bizottságaiban, főként a szovjetekben, szakszervezetekben, szövetkezetekben a párt befolyását növeljék, a pártfegyelem betartása, s a párt és szovjet direktíváinak végrehajtása felett őrködjenek.

A párt központi bizottsága vezeti a centrális szovjet szervek munkáját. Mind-

ezekből nem nehéz a párt vezetőszeropét felismerni, melyet az állami és gazdasági apparátus valamennyi ágában betölt.

Amellett a hallatlan kiterjedés mellett, melyet a modern állam főként pedig az állam-szocialista gazdasági szervezetű szovjetunió elmechanizálódása következtében az igazgatás, az állam egész tevékenységén belül betölt, érthető lesz, hogy ennek az igazgatásnak az ellenőrzése különösen döntő szerepet játszik. A 17.pártkongresszus határozatai idevonatkozólag aránylag áttekinthető szervezetet hívtak életre, mely ugyancsak szemléltetően ábrázolja a párt és állam messzemenő kapcsolódását. Az eddig működő ellenőrzőbizottság és a mellette fennálló külön végrehajtóbizottság helyére a 17.pártkongresszus határozata következtében, a szovjetek egységes ellenőrzőbizottsága lépett, mely a köztársaságokban és a

tartományokban állandó képviselőket, megbizottakart tart. Egyben ezzel összhangban a jelzett pártkongresszus, a korábbi központi ellenőrzési bizottságot a párt ellenőrző bizottságává alakította át. Az első ízben megemlített bizottságnak a kormányzati rendeletek végrehajtása, míg az utóbb említett ellenőrzőbizottságnak a párt-határozatok végrehajtása felett kell őrködnie. Minthogy azoban a kormány és a párt határozatai olyan természetű közvetlen okozati kapcsolatban vannak egymással, hogy a párthatározatok időben megelőzik a kormányelhatározásokat és mintegy az utóbbiakat bevezetik, ennél fogva gyakorlatilag mind a két ujonnan létesített ellenőrző szervnek ugyanazon a munkaterületen kell eljárni. Csak célszerűségi szempontok lehetnek mértékadók a párt és szovjet ellenőrzési szervek intézményes megkülönböztetésére, kielé-

gitően igazolja ezt az a tény, hogy a két bizottság személyzeti összetételét az említett 17. pártkongresszus egyidejűleg állapította meg és tette közzé. A párt és az állam hatásköre között a különbséget pusztán az a rendelkezés fejezi ki, illetve árulja el, hogy a szovjetellenőrzőbizottságot a pártkongresszus nevezi ki ugyan, mégis a szovjetunió központi végrehajtóbizottságának és a népbiztosok tanácsának is meg kell a kinevezést erősíteni.

A szovjetállam testében a politikai vezetés a megbízható párthierarchiát, mint idegrendszert használja fel, hogy ilyen módon irányíthassa, vezethesse a nehézkes szovjet- és gazdasági apparátus vérkeringését.

A közigazgatási szervezet csúcshelyei régtől fogva a párt csúcsszerveivel perszonalunió útján vannak összefűzve. Alsó tagozódásaiban

nagyobb számban párton kívülálló tisztviselőket is bevon a bolsevista állam, hogy a tulnyomóan technikai kismunkától mentesítse a pártot, másik bevallott célja pedig az volna ezzel, hogy a lakosság széles rétegeinek "lehetővé váljék az állam életében való tevékeny és felelősséggel teljes részvétel."

A "nevelő szándék" különben sok más téren is szemébe ütközik a figyelmes szemlélőnek. Érdekes ezt a honvédelemmel kapcsolatban megfigyelni. A honvédelem egyuttal érdekes példa a szükséges központi szervezet keretén belül a nemzetiségi autonomia problémáját illetőleg is. Az általános hadkötelezettség bevezetése a nemorosz népekre is kiterjesztett, itt a gyakorlat azonban az, hogy nemzetiségi területi csapattesteket szerveztek meg saját vezényleti nyelvvvel. Ez a rendszer szovjet

felelős tényezők szerint jól bevált. - A szovjetunió 8 katonai kerületre van felosztva, a beosztásra elsősorban honvédelmi szempontok voltak döntőek. Ennek következtében az egész honvédelem szigorúan központilag van megszervezve. A párt befolyásának a biztosítására is külön központi szervet létesítettek úgy, hogy a pártszervezettel parallel felépített állami igazgatással ellentétben, a honvédelmi apparátus a középfoku és alsófoku pártszervezetek közvetlen beavatkozásának nincs kitéve. A bolsevista ideológia szerint a szovjetkatoná az állami akarategység reprezentánsa, egyben az orosz szocialista új munkastilusnak az előharcosa. Sok esetben volt katonák, mint a falusi szovjet vezetők befolyásolják a kormányzat szellemében az alsófoku igazgatást és az állam kívánságait gyakran jobban tudják észre-

venni, mint a párt helyi szervei.

A hadsereg tehát a vezetőakarat és a nemzetiségi tömegek között a legfontosabb transzformátorok egyike. Párt és hadsereg a bolsevista nemzetiségi állam politikai egységének legbiztosabb támasza és leghatásosabb összefogó kapcsa.

A szovjetállam politikai strukturáját illetőleg ime most már összefoglaló képhez jutottunk:

Az orosz szocializmusnak egységes akaratkifejezője és az ezt szolgáló állam; a szovjetunió szuverén hatalmának képviselője egyedül a bolsevista párt. Ő kormányozza Oroszország népeit, nagyszámu intézményes transzformátor segélyével, főként a szovjetapparátussal. A szovjetapparátus az írott alkotmány szerint a politikai akarat és az állami hatalmi döntés

hordozója lenne, ma azonban feladata abban merül ki, hogy a vezetőakarat közfelkiáltással egybe kötött megnyilvánulásáról gondoskodják és ezt a néptömeg megértéséhez közelebb vigye.

A bolsevista állam totalis jellege.

Hogy a mai orosz állam jellegéről fogalmat alkothassunk magunknak, szükségesnek látszik, hogy az abszolút cári állammal próbáljuk kapcsolatba állítani. A cári állam a görög orthodoxia teokratikus uralmi principiumán épült fel. Az uralmat az aránylag gyér nemesség és a hivatalnokhad gyakorolta. A parasztság és a városok intelligenciája semmi szállal nem volt hozzáfűzve. - A forradalmi állam viszont a széles néprétegek felé fordult

és a tömegekre támaszkodott. Az orosz szocializmus alakulására még döntőbb volt az évtizedek óta parászló parasztforradalom találkozása a városi munkásság mozgalmával. A forradalom minedenekelőtt Oroszország állami, gazdasági és technikai hátramaradottságán akart segíteni. A nagy ipari államok utólérése^{re} megalkotta a gazdaság és igazgatás új formáit. A gazdasági ágaknak az állami tervgazdálkodásba való bevonása az emberben és technikai előfeltételekben mutatkozó nagy hiány mellett, a gazdaságnak és az államnak nagymérvű elbürokratizálódásához kellett, hogy vezessen, mely most már egy totális igazgatási államnak a lépét mutatja. A bolsevista állam ezen jellegében tényleg a legfontosabb szervezeti ismertető vonások egyikét lehet felfedezni. Az állami eljárási formák el-

mechanizálódása mellett minden ipari államban inkább az igazgatáson, mint a kormányzati tevékenységen van a súly. Ezért egy ilyen állam belső és külső erejére az igazgatás ter^vrszer^vőségének és rendszerességének a problémái kell, hogy döntőek legyenek. A bolsevista állam minden tevékenysége igazolja ezt a megállapításunkat.

A bolsevista állam igazgatás-szerőségének a kimondásával azonban még nincs minden kérdés eldöntve. A bolsevista állam az uralkodó ideológia szerint csak átmenet az államnélküliség, osztálynélküliség állapotához a sajátmagát igazgató "társadalom"-hoz. Az egész szocialista felépítménynek ezen államnélküli állapot előmozdítást^v kell szolgálnia, éppen ezért "az egész dolgozó nép szervezett kollektív rendjének" kell lennie. A forradalom

és a proletáriátus diktaturája a maga ideológiai igazolását a vagyonos polgárság legyőzésében és megsemmisítésében bírta, ez még üresebb jelszó lett, amikor vagyonos polgári rétegek létezéséről már nem lehetett beszélni. "a dolgozók" fogalma tehát alkalmas eszköznek látszott arra, hogy az orosz osztályállam szociális bázisát kiszélesítsék; az orosz bolsevista állam most már a parasztságon kívül a többi állampolgárokat is magába zárja, akik, mint kézmunkások, vagy mint szellemi munkások keresik kenyerüket. Főként a választójog megállapításánál volt nagy jelentősége a "dolgozók" fogalmának, a választójognak az állampolgárok több, mint 9/10-re való kiterjesztése a látszat szerint arra mutat, hogy a szigorú ideológiai osztályfelfogás felett új homogénitási fogalom keletkezett.

A "dolgozók" ezen államában az élet valamennyi megnyilvánulási területén "modern munkastilus" kötelező mindenkire, melyben a forradalmi orosz lendület "államilag gondolkozó tárgyilagossággal" találkozik. Az orosz dolgozók államát átmenetnek lehet tekinteni, mely a liberális demokráciából munkaállamhoz vezet, ami a bolsevista államban olyanféleképpen is kifejeződik, hogy a szabad véleménynyilvánítás parlamentáris intézményeiből állami munkaszervek lesznek, a jogállami alkotmány helyére pedig célszerű munkamegosztás rendszere lép.

A bolsevista állam új jellege felismerhető a választások lefolyásánál is. A választásokat rendszerint nem választókerületek, hanem üzemek, tehát munkaegységek szerint "rendezik meg."

Há a bolsevista államot szociális strukturája következtében nem is lehet munkás államnak nevezni, mindazonáltal jellemzése találó, ha totális munkaállamnak tekintjük.

A bolsevista "egypárt" állam tehát mai alakjában, mint igazgatási állam és mint munkaállam "állammindenhatósági" jellegre mutat, mellyel úgy látszik, a világháború befejezése óta a modern államnak is döntő fordulata veszi kezdetét.

Függelék.

Kivonat a szovjetunió 1923. július 6. -i alkotmányából. /: Das Recht Sowjet-russlands. Kiadta Maklezov, Timaschew stb. Tü-

bingen, 1925.c.munka után ford.:/

1.artikulus.

A szocialista szovjetköztársaságok uniójának illetékessége alá tartozik:

a./ az unió képvisellete nemzetközi kapcsolatban, diplomáciai kapcsolatok fenntartása, más államokkal politikai és egyéb szerződések kötése.

b./ az unió határainak megváltoztatása, az unió köztársaságai között határok megváltoztatásának a kérdése.

c./ új köztársaságok felvétele az unióba.

d./ hadüzenet és békekötés.

e./ belső és külföldi kölcsönök felvétele, az egyes köztársaságok által felvett belső és külföldi kölcsönökhöz hozzájárulása.

f./ nemzetközi szerződések ratifikálása.

g./ külkereskedelem vezetése, belföldi kereskedelem rendszerének a megállapítása.

h./ az unió gazdasági elveinek megállapítása, azon iparágak és ipari vállalkozások meghatározása, melyek az unió szempontjából jelentőséggel bírnak, koncessziós szerződések kötése úgy az unió, mint az egyes köztársaságok nevében.

i./ közlekedés, posta és táviróügy vezetése.

j./ az unió haderejének megszervezése és vezetése.

k./ egységes pénzügyi terv és egységes állami költségvetés összeállítása, melybe a köztársaságok budget-je is benne fog-

laltatik, az unió adórendszerének megállapítása.

l./ egységes pénz- és hitelrendszer létesítése.

m./ a földfelosztás általános irányelvének, valamint a természeti kincsek, erdők és vizek kihasználásnak meghatározása.

n./ az egyes köztársaságokba való bevándorlás törvényes szabályozása.

o./ magán-, s büntetőbiráskodás alapelveinek lerögzítése.

p./ munkaügyi törvényhozás.

q./ népoktatás általános elveinek tisztázása.

r./ népegészségügy védelme területén szintén az általános rendszabályok kibocsátása.

s./ a mérték és súlyrendszer

meghatározása.

t./ statisztikai szolgálat
megszervezése.

u./ az unió állampolgársági
jogának alapvető megállapítása.

v./ amnestiajog az unió egész
területére kiterjedő kötelező erővel.

z./ a szovjetkongresszusoknak
és az egyes köztársaságok központi végrehajtó-
bizottságainak a jelen alkotmányt sértő rendel-
kezéseinek az eltörlése.

x./ az egyes köztársaságok
közötti vitás ügyekben döntés.

A jelen alkotmány alapelvei
megerősítésének és megváltoztatásának a joga
kizárólag a szovjetunió szovjetkongresszusát
illeti meg.

3. artikulus.

A szovjetunió szuverénitása csak a jelen alkotmány mértéke szerint van korlátozva és csak az unió illetékessége alá eső hatáskörökben. E korlátozáson kívül minden köztársaság önállóan gyakorolja saját államhatalmát. A szovjetunió megvédelmezi az egyes köztársaságok szuverén jogait.

4. artikulus.

A köztársaságok mindegyikét megilleti az unióból való kilépés joga,

-----

Szemelvények az orosz szocialista szovjetköztársaság 1925. május 11.-én kelt alkotmányából:

2.artikulus.

Az orosz köztársaság szociálista munkás és parasztállam, nemzeti szovjetköztársaságok szövetkezésének az alapján épül fel. Az orosz szovjetköztársaság területén minden hatalom a munkások, parasztok, kozákok szovjeteié.

9.artikulus.

Az orosz szovjetköztársaság a munkát valamennyi polgára kötelességüül állapítja meg.

10.artikulus.

A nagy munkás és parasztforradalom megvédésére a köztársaság polgárainak kötelességükké teszi a „szociálista haza” megvédését és bevezeti ezért az általános hadkötezettséget. Csak a dolgozóknak ismerik el tiszteletjogát arra, hogy a forradalmat kezében fegyverrel megvédelmezzék. A nemdolgozók kato-

nai kötelezettsége más természetű lesz.

13. artikulus.

A nemzetek önrendelkezési jogának egészen az elkülönülésig való elvi elismerésével, az orosz szovjetköztársaság a köztársaságot benépesítő egyes nemzetiségek dolgozóinak ismételten kifejezett akaratából indul ki, hogy állami létüket az orosz szovjetköztársaság keretein belül alakítják ki. A polgárok egyenjoguságából kiindulva, az orosz szovjetköztársaság kijelenti, hogy a nemzeti kisebbségek minden elnyomása, vagy egyenjoguságuk korlátozása, továbbá egyes nemzetek előjogokban részesítése összeegyeztethetetlen a köztársaság alaptörvényeivel.

Forrásmunkák.

Moór Gyula: A bolsevizmus elméleti alapjai. Társadalomtudomány. 1921.

Méray-Horváth Károly: Forradlom, szociálizmus, bolsevizmus. Társadalomtudomány. 1929.

Kepes Ferenc: Tolsztoj és Lenin. Budapest. 1925.

Kovrig Béla: Az új Oroszország. Budapest.

Popper József: A mai szovjetország. Budapest, 1926.

Csekey István: A szovjetállam szemlélete. Szeged, 1932.

Thompson D.: Oroszországi levelek. Századunk, 1928.

Mihelics Vid: Jegyzetek az orosz kérdéssről. Katolikus szemle. 1922.

Das Recht* Sowjetrusslands. Kiadta Maklezow, Timashev stb. Tübingen. 1925.

ifj. Haendel Vilmos: Modern magánjogi elméletek különös tekintettel a szovjet polgári törvénykönyvre. Debrecen, 1930.